

БУТИ ЛЮДИНОЮ

Філософські читання пам'яті Мирослава Поповича

*Віктор
Козловський*

УДК 130.2

МИРОСЛАВ ПОПОВИЧ ПРО ЛЮДИНУ В ІСТОРІЇ: ФАЗИ РОЗЛОМУ *

Я дозволю собі кілька особистих спогадів. Для всіх нас, і для мене особисто смерть Мирослава Поповича є величезною втратою. Я все ще не можу погодитись із тим, що ніколи не побачу і не почую Мирослава Володимировича, не зможу з ним порадитись, не почую його плідні, розважливі, іноді критичні думки щодо моїх власних розвідок. І ця критика завжди була слухна.

Наше знайомство тривало майже чотири десятиріччя. Я не був близьким другом Поповича, між нами велика різниця у віці, але я завжди відчував його дружнє ставлення до себе, його підтримку. Для мене Попович завжди був чимось більшим, ніж колега, він уособлював *щось*, що важко якось вербально сформулювати, але це *щось* робило його неповторною людиною, видатним вченим, інтелектуалом, зрештою, впливовою постаттю останніх десятиріч нашої історії.

Вперше я зустрівся з Поповичем наприкінці 1970-х років, в університеті, де нам, студентам п'ятого курсу філософського факультету, він читав невеличкий, але дуже змістовний спецкурс «Основи наукового дослідження». Я добре запам'ятав цей

* Статтю підготовано на основі виступу на читаннях, організованих за участі Відділення історії, філософії та права НАН України, Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, часопису «Філософська думка», Філософського факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Національного університету «Києво-Могилянська академія» (Київ, Інститут філософії, 12 квітня 2018 року).

курс, оскільки одразу відчув його принципову відмінність від усього того, що нам викладали впродовж п'яти років навчання. Попович ненав'язливо демонстрував не лише *що*, а й *як* потрібно викладати. Спосіб викладу лекційного матеріалу, його аргументація вособлювали науковий стиль філософування, позбавлений нудних, надокучливих ідеологічних кліше і стереотипів, характерних майже для всіх університетських курсів тих часів.

Власне, саме тоді я особисто познайомився з цією чудовою людиною і талановитим філософом. Це знайомство поглибилось, коли я, спочатку як аспірант, а потім як співробітник Інституту філософії, досить активно долучився до наукового життя Інституту, беручи участь у різноманітних наукових заходах, зокрема й тих, що ініціювали Мирослав Попович та його відділ.

Я також добре пам'ятаю враження від монографій Поповича, маю на увазі його дослідження «Про філософський аналіз мови науки» (1966), «Логіка та наукове пізнання» (1971) і «Філософські питання семантики» (1974). У цих книжках відчувався подих вільного філософування, не кажучи вже про нову проблематику (семантика, особливості функціонування мови в науковому пізнанні, логічні засади науки тощо), яка дуже сильно відрізнялась від переважної більшості тих так званих «проблем», якими рясніли філософські дисципліни, що їх викладали в університеті тих часів. Зазвичай для вивчення цих дисциплін треба було не стільки докладати інтелектуальних зусиль, скільки якось змусити себе опанувати ці «науки», хоча б задля успішного складання іспитів, що мало цілком очевидні наслідки — можливість отримати стипендію.

Попович продемонстрував іншу перспективу навчання, не пов'язану з ідеологічними стереотипами. Вільно, невимушено він підштовхував до вивчення сучасної логіки, теорії систем, семантики, історії науки, лінгвістики, теорії інформації. Попович доводив, що інтелектуальна робота мусить спиратись на досягнення різноманітних наук, і не лише філософських, гуманітарних, а й природничих, математичних, інформаційних.

Зокрема, саме Попович розкрив методологічне значення ідей Л. Бертранда, К. Попера, І. Лакатоса, Н. Вінера і К. Шенона. На лекціях він особливо наголошував на перспективності для сучасної науки інформаційних підходів. Наприклад, переконливо демонстрував зв'язок між інформацією, ймовірністю, невизначеністю та ентропією, підкреслював важливість цього зв'язку для розуміння динаміки наукового пізнання, його «точок зростання».

Інтелектуальний рівень Мирослава Володимировича вимагав серйозного ставлення до філософії, систематичної самостійної роботи, а не дилетантських, спорадичних зусиль на кшталт того, щоб, лежачи на дивані, ще й філософську книжку «погортати».

Лекції Поповича були не якоюсь «грою в ерудицію», бажанням вразити студентів своїми знаннями, а потребою якомога виразніше, переконливіше обґрунтувати ті ідеї та поняття, що їх розглядали на лекціях. Попович завжди чітко дотримувався плану лекції, що уможливлювало їх конспектування. Зазначу, що ці конспекти ще довго зберігались у мене.